

w Jego Miłości oraz w Jego Słowie szukać „ostatecznego wyjaśnienia”⁸? Gdzie jest „teologiczne ‘lustr-okno’”, przez który człowiek mógłby zrozumieć siebie? Widnieje ono w całej Trójcy Świętej. Bóg Ojciec stwarza, Wcielone Słowo przyniosło Odkupienie, Duch – Miłość wciąż uświęca. Oto „teologiczne ‘lustr-okno’”. Oto „trój-czyn” Trójjedynego Boga skierowany do człowieka, przez który człowiek może zrozumieć siebie, odkryć sens życia i zobaczyć swoje przeznaczenie. Tak też uczyniono w toku rozważań nad cielesnością człowieka w myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II.

Katarzyna Tempczyk, *Teologia Kościoła Katolickiego Mariawitów w perspektywie ekumenicznej* [Warszawa 2009, 408 ss.]⁹

W ostatnich latach zwiększyła się liczba prac naukowych dotyczących problematyki mariawickiej. Mają one jednak charakter niemal wyłącznie historyczny. Również prace pisane z pozycji teologicznych czy ekumenicznych koncentrują się wciąż na okresie wydzielania się wspólnoty mariawickiej z ram organizacyjnych Kościoła rzymskokatolickiego, w szczególności podejmując na nowo próby oceny pism M.F. Kozłowskiej przesłanych do Stolicy Apostolskiej. Pomija się przy tym niemal całkowicie obfitą spuściznę teologiczną mariawityzmu, poczynając od powstałej w pierwszej dekadzie ubiegłego stulecia drugiej księgi objawień M.F. Kozłowskiej, zatytułowanej *Wyjątki z objawień w roku 1899 i 1900*, a kończąc na współczesnej teologii obu współczesnych Kościołów mariawickich. Celem przedstawionej dysertacji doktorskiej było wypełnienie istniejącej w tym zakresie luki i systematyczne opracowanie współczesnej teologii mniej znanego z istniejących obecnie nurtów mariawityzmu, Kościoła Katolickiego Mariawitów, zwanego też popularnie mariawityzmem felicianowskim.

Dotychczasowy brak opracowań tego tematu prowadził do licznych nieporozumień. Różne publikacje stawiają Kościół Katolicki Mariawitów na dwóch przeciwległych biegunach: raz jako wspólnotę starokatolicką, innym razem jako wyznanie niechrześcijańskie. Z jednej strony znaleźć można opinie o perspektywach interkomunii pomiędzy Kościołem Katolickim Mariawitów a Kościołem rzymskokatolickim, wynikających ze znacznej zbieżności w doktrynie, z drugiej strony

---

⁸ Por. tamże, s. 271.

⁹ Promotor: ks. prof. dr hab. Wojciech Hanc; recenzenci: ks. prof. dr hab. Zygfryd Glaeser (UO), ks. prof. dr hab. Jerzy Lewandowski (UKSW); miejsce i data obrony: Wydział Teologiczny UKSW 10 listopada 2009. Mail: katarzyna_tempczyk@o2.pl.

pojawiają się zdania o nieważności udzielanego we wspomnianej wspólnotcie chrztu.

Dlatego też przedstawiona dysertacja doktorska stawiała sobie dwa główne cele. Pierwszym z nich było możliwie rzetelne i systematyczne opracowanie nauki Kościoła Katolickiego Mariawitów, co nie zostało dotąd dokonane nie tylko przez badaczy, lecz również wewnątrz samej Wspólnoty. Drugim celem była próba klasyfikacji badanego związku religijnego jako chrześcijańskiego Kościoła lub, szerzej, Wspólnoty kościelnej, bądź też jako quasi-chrześcijańskiego nowego ruchu religijnego. Wiązało się to z poszukiwaniem odpowiedzi na podstawowe pytania ekumeniczne, w szczególności pytanie o ważność udzielanego w omawianym związku wyznaniowym chrztu, której stwierdzenie pozwoliłoby dopiero na stawianie dalszych ważnych ekumenicznie pytań, między innymi o ważność urzędu kościelnego, czy możliwości interkomunii.

Zgodnie z tymi założeniami, w pracy wyodrębnić można dwie części. Pierwsza z nich poświęcona została prezentacji teologii Kościoła Katolickiego Mariawitów. Druga część stanowi próbę wyciągnięcia wniosków, w szczególności dotyczących kwestii chrześcijańskiego charakteru omawianego związku wyznaniowego.

W pierwszym, wprowadzającym rozdziale omówione zostały podstawy teologii Kościoła Katolickiego Mariawitów, a więc przyjęty w analizowanym związku wyznaniowym kanon Pisma Świętego oraz sposób jego interpretacji; stosunek do Tradycji Kościoła powszechnego; przyjęty kanon objawień założycielki mariawityzmu Marii Franciszki Kozłowskiej oraz ich miejsce w teologii Kościoła Katolickiego Mariawitów; historia i specyfika tradycji mariawickiej, jak również hierarchia i wzajemne relacje wymienionych podstaw teologicznych.

W następnych rozdziałach, omówione zostały kolejne działy teologii Kościoła Katolickiego Mariawitów. Zgodnie z zasadą hierarchii prawd, w pierwszej kolejności przedstawiona została refleksja Kościoła Katolickiego Mariawitów na temat Trójcy Świętej i Jej poszczególnych Osób, następnie eklezjologia, sakramentologia oraz eschatologia. W ramach omawiania doktryny trynitarniej, z racji jej wyjątkowości, poruszone zostały między innymi takie tematy jak specyfika nauki o wcieleniu wszystkich Osób Bożych oraz, związana z nią, szczególna rola przypisywana założycielce mariawityzmu Marii Franciszce Kozłowskiej, jako uznanej przez omawianą wspólnotę za wcielenie Ducha Świętego. Przy prezentowaniu refleksji eklezjalnej szczególna uwaga skupiona została na rozumieniu przez omawiany związek wyznaniowy własnej roli w historii zbawienia, jak również na jego stosunku do innych tradycji wyznaniowych. Przy okazji zarysowane zostały dotychczasowe próby nawiązania przez omawianą Wspólnotę kontaktów ekumenicznych. Z kolei w rozdziale dotyczącym sakramentów w Kościele Katolickim Mariawitów przedstawione zostały dostępne informacje na temat ich rozumienia i sposobu sprawowania.

W ostatnim, zamykającym rozdziale podjęta została próba wyciągnięcia wniosków z przedstawionych wcześniej treści.

W pracy zastosowana została metoda ireniczna. Dlatego też skoncentrowałam się w niej na prezentacji podstawowych założeń i tez teologicznych opisywanej Wspólnoty, bez ustosunkowywania się do ich zasadności.

Przedstawiona dysertacja doktorska została oparta przede wszystkim na analizie źródeł pisanych: mariawickich wydawnictw książkowych i prasy oraz archiwaliów. Jej podstawę źródłową stanowią wszelkie dostępne teksty wytworzone w nurcie felicianowskim mariawityzmu oraz, wcześniej, w niepodzielonym Kościele mariawickim, szczególnie w latach 1922-1935, czyli w okresie reform doktrynalnych J.M.M. Kowalskiego, stanowiących początek i podstawę obecnej doktryny opisywanej Wspólnoty, a także dokumenty dialogowe, jak również wypowiedzi przedstawicieli Kościoła Katolickiego Mariawitów zamieszczone w wydawnictwach niemariawickich. Niektóre z wiadomości doprecyzowane zostały na podstawie informacji otrzymanych osobiście, w formie pisemnej bądź ustnej.

Duże utrudnienie w opracowaniu doktryny Kościoła Katolickiego Mariawitów stanowiła z jednej strony skromna ilość zarówno publikacji współczesnych wydawanych przez sam Kościół, jak i opracowań na temat jego teologii, z drugiej zaś strony utrudniony dostęp do publikacji z okresu wcześniejszego, jak również odmowa współpracy ze strony przedstawicieli badanej Wspólnoty, co dotyczy zarówno odmowy odpowiedzi na stawiane pytania, jak również dostępu do materiałów archiwalnych.

Przejdźmy teraz do krótkiej prezentacji podstawowych ustaleń dysertacji.

Jak już zostało wspomniane, prezentacja poszczególnych elementów doktryny, jak również życia religijnego Kościoła Katolickiego Mariawitów została przeprowadzona zgodnie z tradycyjnym podziałem na kluczowe działy teologii. Takie ujęcie tematyczne, odbiegające od typowego dla większości opracowań dotyczących mariawityzmu podejścia chronologicznego, jak również przewyciężenie pokusy pisania jedynie o kwestiach podejmowanych często we współczesnych wydawnictwach felicianowskich, pozwoliło na wydobycie wielu wątków nie sygnalizowanych dotąd w pracach o tematyce mariawickiej.

W tym kontekście na szczególne podkreślenie zasługuje kilka cech charakterystycznych jedynie dla omawianej Wspólnoty. Pierwszą z nich jest odczytywanie tekstu Pisma Świętego w specyficznym kontekście objawień Marii Franciszki Kozłowskiej oraz całej doktryny Kościoła Katolickiego Mariawitów. Powoduje to, iż tekst biblijny zyskuje w tym ujęciu całkowicie nowe, niespotykane w innych tradycjach wyznaniowych interpretacje. Z podobną sytuacją, polegającą na swojej reinterpretacji mamy do czynienia również w odniesieniu do sakramentów, a także do niektórych elementów Tradycji Kościoła powszechnego, wykorzystywanych przez Wspólnotę felicianowską do uzasadniania tez specyficznych jedy-

nie dla jej własnej doktryny. Mówiąc o objawieniach Marii Franciszki Kozłowskiej jako podstawie teologii Kościoła Katolickiego Mariawitów podkreślić należy przede wszystkim znaczne rozszerzenie ilości uwzględnianych objawień założycielki wobec ich kanonu przyjmowanego przez drugi nurt mariawityzmu, Kościół Starokatolicki Mariawitów. Specyficzne dla mariawityzmu felicianowskiego jest również przyjęcie szczególnej roli Jana Marii Michała Kowalskiego jako interpretatora objawień M.F. Kozłowskiej oraz kontynuatora jej dzieła. Można powiedzieć, że refleksja Kościoła Katolickiego Mariawitów nad postacią jego pierwszego przełożonego sama w sobie stanowi istotny element teologii felicianowskiej.

W pracy wyeksponowane zostały również inne, nie wymieniane wprost przez jego przedstawicieli podstawy teologii Kościoła Katolickiego Mariawitów, wśród których na szczególną uwagę zasługują wpływy prądów o charakterze pozachrześcijańskim, jak również przypisywanie przez Wspólnotę felicianowską szczególnej roli woli Bożej komunikowanej w doświadczeniu bezpośrednim. Rozwinięcie tego ostatniego wątku pozwoliło z kolei na wydobywanie specyficznych rysów podejścia omawianej Wspólnoty do kwestii moralnych, uzależniającego ocenę danego czynu raczej od bezpośredniej woli Bożej wobec konkretnego przypadku, niż od zasad natury ogólnej. Przyjęcie tak rozumianej woli Bożej powoduje obecnie również zmniejszenie roli nauczycielskiej instytucji Kościoła.

W samej doktrynie Kościoła Katolickiego Mariawitów szczególne miejsce zajmuje nauka trynitarna, stanowiąca jednocześnie główny wyróżnik omawianego związku wyznaniowego. Jej podstawową cechą charakterystyczną jest wiara w inkarnację wszystkich trzech Osób Boskich i ich udział w dziele odkupienia. Poza wcieleniem Syna Bożego, Kościół Katolicki Mariawitów przyjmuje również narodzenie się w ciałach ludzkich Boga Ojca w postaci Najświętszej Maryi Panny oraz Ducha Świętego – w postaci Marii Franciszki Kozłowskiej. Wiara ta jest uzasadniana zarówno równością Osób Boskich, jak i licznymi tekstami biblijnymi. Szczególnie rozbudowana jest felicianowska nauka na temat Marii Franciszki Kozłowskiej, której określenie *Mateczka* stanowi nie tylko zwyczajową nazwę przełożonej zakonnej, lecz traktowane jest jako tytuł mesjański, analogiczny do słowa *Chrystus*. Uznaje się również, iż przyjście na świat *Mateczki* i jej dzieło, zakończone śmiercią uważaną przez Kościół Katolicki Mariawitów za dopełnienie ofiary krzyżowej Chrystusa, stanowiło nowe przymierze i wprowadziło ludzkość na wyższy poziom obcowania z Bogiem, stwarzając fundament pod budowę Królestwa Bożego na ziemi.

Kościół Katolicki Mariawitów uważa sam siebie za kontynuację i dopełnienie chrześcijaństwa w sposób analogiczny do tego, w jakim ono jest kontynuacją i dopełnieniem judaizmu. Jego wyznawcy przyjmują, iż ze względu na niewypełnienie przez Kościół rzymskokatolicki zadań, jakie powierzył mu Bóg, ich

Wspólnota przejęła obecnie misję powierzoną Kościołowi przez Chrystusa. Istotnym rysem eklezjologii felicjanowskiej jest wyraźne przesunięcie akcentów z członkostwa w konkretnej wspólnocie wyznaniowej na rzecz duchowej przynależności do Kościoła Chrystusowego. Jego członkiem, w ujęciu felicjanowskim, czyni zaś przede wszystkim cześć dla Chrystusa obecnego na tym świecie pod postaciami eucharystycznymi.

Obok używanych przez samą Wspólnotę felicjanowską określeń, opisujących Kościół Katolicki Mariawitów jako eucharystyczny i maryjny, można go scharakteryzować również jako Wspólnotę o silnym nastawieniu eschatologicznym, ze względu na wciąż obecne w niej oczekiwanie na rychłe nadejście końca czasów oraz uznanie budowania eschatycznego Królestwa Bożego na ziemi za jeden z jej głównych celów. Zastanawiające jest natomiast, iż poświęcając wiele miejsca eschatologii powszechnej, źródła felicjanowskie nie podejmują w ogóle zagadnień związanych z życiem pośmiertnym jednostki, co pozawala postawić pytanie, czy nie utrzymała się w nim głoszona otwarcie w okresie międzywojennym nauka o reinkarnacji.